

Algúns aspectos procedementais sobre o xuízo administrativo en liña de México

DR. CARLOS ESPINOSA BERECHOCHA

Licenciado en Dereito, Mestría e Doutorado en Dereito pola Universidade Panamericana

Director Académico dos programas de posgrao de Dereito Tributario na devandita Universidade e Catedrático da mesma

42 Regap

Regap

ESTUDOS E NOTAS

Resumo: *O autor neste ensaio, pretende analizar o novo sistema mexicano de xuízo en liña, a través do cal se substancia o procedemento administrativo carecendo de soporte físico, empregando exclusivamente medios electrónicos.*

Con este novo sistema, que parte do recoñecemento de equivalencia funcional da tradicional sinatura autógrafa pola electrónica avanzada, á valoración das probas contidas en documentos dixitalizados e transmitidos por medios electrónicos e mediante notificacións efectuadas a través de correo electrónico e publicacións nun boletín electrónico, dáse un paso adiante cara a plena explotación das novas tecnoloxías en materia de medios electrónicos con validez xurídica, optimizando recursos materiais e humanos.

Palabras clave: *xuízo en liña, medios electrónicos, documento dixital, documento electrónico, correo electrónico, sinatura electrónica avanzada, boletín electrónico,*

Abstract: *On this essay, the author pretends to analyse the new mexican online trial system, whereby the administrative process is substantiated lacking physical support, utilizing electronic media exclusively.*

With this new system, this draws form the recognition of functional equivalence of the traditional signature by the advanced electronics, to the valuation of the restrained tests in dixitalised documents transmitted by electronic media throughout email notifications and publications in an electronic newsletter. This will be a significant step towards the full exploitation of new technology on electronic media with legal validity, optimising human and material resources.

Key words: *online trial, electronic media, dixital document, email, advanced electronic signature, electronic newsletter.*

Índice: *1. Antecedentes. 1.1. Código de Comercio. 1.2. Código Civil Federal. 1.3. Código Federal de Procedementos Cívís. 1.4. A sinatura electrónica. 2. Xeneralidades do Procedemento. 2.1. Regulación. 2.2. Carga da proba. 2.3. Prazos de presentación. 2.4. Normatividade xerada a partir do Xuízo en Liña. 3 Alternativas de solución. Bibliografía*



1 Antecedentes

Por reforma publicada no Diario Oficial da Federación (DOF) o día 12 de xuño de 2009 a través da inserción do Capítulo X “Do Xuízo en Liña” ao Título I, da Lei Federal do Procedemento Contencioso Administrativo (LFPCA) créase o Xuízo en Liña (XL), sendo que antes de entrar en vigor, sofre reformas, que foron publicadas no DOF o 10 de decembro de 2010.

Adicionalmente, o 14 de abril de 2011, a Xunta de Goberno e Administración do Tribunal Federal de Xustiza Fiscal e Administrativa (TFXFA) emitiu o Acordo E/XGA/16/2011 (ACORDO) a través do cal se deron a coñecer os lineamentos técnicos e formais que deben observarse na substanciación do XL.

Pola súa parte, quedou determinado que o “Sistema de Xustiza en Liña está integrado polos Subsistemas de Xuízo en Liña, Xuízo Tradicional e de Información Estatística, e este último á súa vez comprende o Módulo de Banco de Sentenzas e Criterios Relevantes e o Módulo de Indicadores de Xestión e Reportes de Operación”.¹

Igualmente, o ACORDO conta cun Anexo Único (ANEXO) que contén as recomendacións do TFXFA respecto do equipo de cómputo e programas informáticos mínimos recomendados para que os usuarios poidan ingresar e navegar de maneira óptima dentro do Sistema de Xustiza en Liña (SXL). Igualmente detalla as características mínimas que deberán reunir os documentos electrónicos que se empreguen dentro do Sistema, xa sexa porque se ofrecen como probas, ou porque formen parte do Expediente Electrónico por el administrado.

Coas publicacións anteriores, créase todo sistema baseado en medios electrónicos, para substanciar o XL ante o TFXFA.

Malia o anterior, a utilización de medios electrónicos, ou outras tecnoloxías no noso dereito é moito máis antiga que as reformas do ano 2000 que comentaremos en apartados seguintes e que deron soporte xurídico ao comercio electrónico ou e-commerce, xa que desde 1884 o Código de Comercio previa á comunicación telegráfica, o Código Civil a telefónica en 1928 e máis recentemente os medios telemáticos nas leis bancarias de 1990, a utilización de discos ópticos para apoio da información xerada polos Axentes Alfandegueiros na Lei Alfandegueira de 1993, así como as declaracións e pagamentos en formato electrónico, regulados desde marzo de 1998 polo Código Fiscal da Federación.²

Así as cosas detallaranse nos numerais seguintes, as reformas legais suscitadas no noso país no ano 2000, encamiñados ao pleno recoñecemento xurídico do comercio electrónico, coas consecuencias que iso implica no ámbito do dereito civil e procesal, como antecedente do XL.

É de destacarse que o XL se sustenta contra resolucións administrativas definitivas que causen prexuízo aos contribuíntes, sendo opcional a presentación do recurso de revogación –instancia administrativa fronte á autoridade emisora do acto impugnado- a diferenza do que ocorre en España, xa que como o comenta Albiñana “Esgotada a vía económico-administrativa queda expedito o exercicio do recurso contencioso-administrativo que é xudicial ou xurisdiccional.”³

1 Acordo E/XGA/16/2011 da Xunta de Goberno e Administración do TFXFA.

2 Cfr. REYES KRAFT, Alejandro Alfredo, *La Firma Electrónica y Las Entidades de Certificación*, Páx. 55.

3 ALBIÑANA GARCÍA-QUINTANA, César, *Sistema Tributario Español y Comparado*, Páx. 148.

1.1 Código de Comercio

Como xa ocorreu outras tantas veces, os usos e prácticas mercantís mantéñense á vangarda do dereito dos comerciantes, motivando a súa regulación e ordenamento a través das normas xurídicas.

Como comenta Raúl Cervantes Ahumada “Pode dicirse que na actualidade unha grande porcentaxe da riqueza comercial, se representa e manexa por medio de títulos de crédito. Pero esta clase de títulos non xurdiu nos ordenamentos positivos en forma intempestiva ou como meditada creación dos xuristas, senón que o seu desenvolvemento veuse desenvolvendo na práctica ...para encher unha necesidade comercial típica.”⁴

Non é estraño así que o nacemento da regulación en materia de operacións celebradas a través de medios electrónicos, deuse precisamente a través das reformas ao Código de Comercio, publicadas no DOF do 29 de maio de 2000⁵, así como as correspondentes ao DOF do 29 de agosto de 2003, que a continuación detallaremos brevemente.

Polo que respecta ás reformas do ano 2000, con independencia das modificacións en materia do programa informático do Rexistro Público de Comercio, cuxo estudo escapa á finalidade do presente ensaio, adicionouse como Título II o chamado “Comercio Electrónico, nos seus artigos 89 a 94.

É importante destacar que nos referidos artigos, se describe por primeira vez a mensaxe de datos como a información xerada, enviada, recibida, arquivada ou comunicada a través de medios electrónicos.⁶

Igualmente coa reforma, créase un esbozo do que ao cabo sería a sinatura electrónica, posto que establece o artigo 90 a presunción de que a mensaxe de datos provén do emisor, cando no seu envío se empregasen medios de identificación como claves ou contrasinais.

Pola súa parte, en canto aos actos que a lei esixa para a súa validez a formalidade de estar escritos e asinados, terase por cumprido o devandito requisito, cando a mensaxe de datos sexa atribuíble á persoa obrigada e estea dispoñible para ulterior consulta.

Importante resulta a adición ao artigo 1205 para incorporar ás mensaxes de datos, para que xunto aos documentos públicos ou privados, poidan ser admisibles como medio de proba.⁷ Como veremos máis adiante, tanto o concepto de sinatura electrónica, como a posibilidade de que as mensaxes de datos poidan considerarse medios probatorios, constitúen un dos piares onde descansa o XL, obxecto de estudo no presente ensaio.

Posteriormente, novas reformas publicadas no DOF o 29 de agosto de 2003, viñeron complementar o status quo do comercio electrónico actual e sentar as bases das operacións electrónicas, doadamente atribuíbles a persoa determinada, a través da sinatura electrónica.

4 CERVANTES AHUMADA, Raúl, *Títulos y Operaciones de Crédito*, Páxs. 15 e 16.

5 Se ben non son as únicas reformas publicadas con esa data en materia de medios electrónicos, polo seu contido considerámolos de importancia primordial ás suscitadas nos Códigos Civil Federal e de Procedementos Cívís.

6 Artigo 89 do Código de Comercio.

7 De acordo co adicionado artigo 1298-A, para recoñecer o carácter probatorio das mensaxes de datos, haberá que considerar a fiabilidade do método en que se xerara, arquivase, comunicase e conservase, posto que debe garantir a súa inmutabilidade durante estes procesos.



Así, novamente se reforma o artigo 89 para concebir a equivalencia funcional⁸ da mensaxe de datos e a sinatura electrónica, respecto dos documentos tradicionais e sinatura autógrafa clásica, respectivamente. É dicir, baixo certas características, recoñéceselles o mesmo valor a uns e outros, permitindo a súa utilización masiva en milleiros de transaccións comerciais e legais. Igualmente faise extensivo a outros medios tecnolóxicos diversos dos electrónicos, ao contemplar expresamente que: “Nos actos de comercio e na formación dos mesmos poderán empregarse os medios electrónicos, ópticos ou calquera outra tecnoloxía.”

Por primeira vez diferénciase no texto legal, os dous tipos de sinatura electrónica que poden existir. É dicir, a Sinatura Electrónica entendida como “os datos en forma electrónica consignados nunha Mensaxe de Datos, ou achegados ou loxicamente asociados ao mesmo por calquera tecnoloxía, que son empregados para identificar ao asinante en relación coa Mensaxe de Datos e indicar que o asinante aproba a información contida na Mensaxe de Datos, e que produce os mesmos efectos xurídicos que a sinatura autógrafa, sendo admisible como proba en xuízo”⁹ e a Sinatura Electrónica Avanzada ou Fiable, como aquela que reúne os requisitos das fraccións I a IV do artigo 97, como son que os Datos de Creación da Sinatura, no contexto en que son empregados, corresponden exclusivamente ao asinante, estaban, no momento da sinatura, baixo o seu control exclusivo, é posible detectar calquera alteración da Sinatura Electrónica e da información dunha Mensaxe de Datos posterior ao momento da sinatura.

Igualmente aparecen regulados os certificados, servizos de certificación e os provedores dos devanditos servizos, que teñen como finalidade verificar a identidade dos usuarios e a súa vinculación cos medios de identificación electrónica, así como de comprobar a integridade e suficiencia da Mensaxe de Datos do solicitante e verificar a Sinatura Electrónica de quen realiza a verificación.

Como era de esperar, tamén se lexislou en materia de certificados e sinaturas electrónicas estranxeiras, recoñecendo que resulta irrelevante para a súa validez o lugar onde se expedisen, creado ou utilizado, así como tamén o lugar en que se atope o establecemento do prestador de servizos de certificación ou o asinante¹⁰, co que se privilexia para a súa validez o que presente un grao de fiabilidade equivalente aos contemplados polo Código de Comercio¹¹, destacando ademais que calquera sinatura electrónica creada ou empregada fóra da República Mexicana producirá os mesmos efectos xurídicos na mesma, que unha Sinatura Electrónica creada ou empregada na República Mexicana cando presente o grao de fiabilidade equivalente que referimos.

1.2 Código Civil Federal

Non só no ámbito mercantil se verificaron reformas en materia de medios electrónicos no ano 2000, posto que a nosa lexislación común tamén se viu modificada en materia da forma de expresar o consentimento para os contratos, dentro do Título Primeiro, Primeira

8 A equivalencia funcional está baseada na lei Modelo das Nacións Unidas que implica se cumplan as mesmas funcións de (I) proporcionar un texto lexible para todos, (II) Asegurar a súa inalterabilidade no tempo, (III) permitir a súa reprodución para que cada parte conserve un exemplar, (IV) autenticar os datos a través dunha sinatura, e (V) proporcionar unha forma aceptable para a presentación dun escrito perante as autoridades e tribunais.

9 Texto do artigo 89 do Código de Comercio, a partir do 29 de agosto de 2003.

10 Artigo 114 do Código de Comercio.

11 Para tales efectos tomaranse en consideración as normas internacionais recoñecidas por México e calquera outro medio de convicción pertinente.

Parte, do Libro Cuarto do Código Civil que nos ocupa, referentes ás Fontes das obrigas, concretamente os artigos 1803, 1805, 1811, e adicionándose o 1834-BIS.

De acordo co anterior, xa se poderá considerar como unha manifestación de consentimento expreso, cando se realice a través de medios electrónicos, ópticos ou por calquera outra tecnoloxía. As mesmas tecnoloxías que tamén se incorporan para efectos de vincular ás partes en materia dunha oferta.

Por outra parte, en canto á forma dos contratos, por disposición expresa do novo artigo 1834-BIS, entenderase que cando a lei esixa determinada forma para a validez dun contrato, esta terase por cumprida mediante a utilización de medios electrónicos, ópticos ou de calquera outra tecnoloxía, sempre e cando, a información que se xere polos devanditos medios, estea accesible para a súa consulta posterior e poida ser atribuíble ás persoas obrigadas na operación que se trate.

A través da adopción das novas tecnoloxías, inclusive para aqueles actos que a lei reputa como solemnes, lógrase o equilibrio que desde hai máis de 40 anos buscaba o xurista Ernesto Gutiérrez y González ao mencionar respecto do conflito entre a seguridade e a celeridade “Moi certa e bela é a frase de Ihering de que a forma é inimiga xurada da arbitrariedade e irmá xemelga da liberdade. É unha valiosa garantía dos intereses públicos e nunca debe ser eliminada do dereito.

Pero non se debe, so pretexto desa bela frase, encubrir outros intereses que converten ao Dereito civil en armatoste xurídico. A proba de que se poden eliminar a un máximo as formas que agobian ao Dereito civil hoxe en día, tense no campo do Dereito mercantil, onde cun mínimo de formalidade, se ten bastante seguridade xurídica e logrouse inclusive, cumprindo o anhelado de Savigny “...un dereito non dubidoso, seguro, contra as usurpacións da arbitrariedade e os asaltos da inxustiza.”¹²

Co anterior, vemos que a adopción dos medios electrónicos pola nosa lexislación, non soamente alcanzou ao dereito dos comerciantes, senón tamén a todas as transaccións do dereito común nos termos en que recén apuntamos, é dicir, en canto á expresión do consentimento e á formalidade dos contratos, elementos claves do Dereito civil.

1.3 Código Federal de Procedementos Cívís

De nada, ou polo menos de pouco, servirían as modificacións á lexislación substantiva que recén comentamos, se non estivesen acompañadas da conseguinte instrumentación na lei procesal ou adxectiva que permitise aceptar como proba nos xuízos, os medios electrónicos avalados polo Código Civil, razón pola cal se adicionou por publicación no DOF do 29 de maio de 2000¹³, un artigo 210-A, para o recoñecemento como proba, da información xerada ou comunicada que conste en medios electrónicos, ópticos ou en calquera outra tecnoloxía.

Se ben é certo que a modificación ao Código que comentamos se baseou nun artigo soamente, abonde dicir que a inclusión do mesmo, modifica o tradicional sistema de probas existentes no noso dereito, o cal como sabemos, ten a súa orixe na tradición romanista occidental.

¹² GUTIÉRREZ Y GONZÁLEZ, Ernesto, *Derecho de las Obligaciones*, Páx. 221.

¹³ En vigor a partir do 7 de xuño do mesmo ano.



Así as cosas, tiñamos por costume procesal ao falar de documentos, diferencíalos entre públicos ou privados, xa sexa que interviñese ou non na súa redacción un fedatario público, ou ben, entre orixinais ou copias, dependendo se se trata ou non, do documento redactado polo seu autor. Inclusive, recoñécese un valor probatorio ás fotografías, películas cinematográficas, discos fonográficos se aquel contra quen se producen, non descoñecía a súa conformidade cos feitos e as cousas mesmas.¹⁴

Por outra parte, o Dicionario de Dereito Procesal Civil de Eduardo Pallares, encadra ás probas documentais como “Orixinais e derivadas, fai referencia aos documentos, segundo se trate do documento en que se faga constar o acto xurídico que hai que probar, ou de copias, testemuños ou reproducións deste documento. Escríbe di a este respecto: “Chámase orixinal ou primordial, a primeira copia que literal e fielmente se saca da escritura matriz, ou sexa a que consta no protocolo ou rexistro, feita polo mesmo escribán que a fixo ou autorizou.”¹⁵

Os conceptos anteriores cambiaron drasticamente coas reformas que nos ocupan, posto que ao falar de documentos dixitais, é irrelevante tratar de distinguilos entre orixinal e copias, posto que sempre deberán ser tratados como orixinais, coa forza probatoria que iso implica.

Pola súa parte, e como vimos coas leis anteriores, un elemento fundamental para o recoñecemento da validez das novas tecnoloxías, é a fiabilidade do método en que fose xerada, comunicada, recibida ou arquivada e, no seu caso, se é posible atribuír ás persoas obrigadas o contido da información relativa e ser accesible para a súa ulterior consulta, en lugar de falar do feito de contar cun orixinal ou copia do documento.

Polo anterior, establécese que cando a lei requira que un documento sexa conservado e presentado na súa forma orixinal, ese requisito quedará satisfeito se se acredita que a información xerada, comunicada, recibida ou arquivada por medios electrónicos, ópticos ou de calquera outra tecnoloxía, se mantivo íntegra e inalterada a partir do momento en que se xerou por primeira vez na súa forma definitiva e esta poda ser accesible para a súa ulterior consulta, é dicir, o elemento fundamental para a validez da información xerada ou mantida en medios electrónicos, é a certeza de que se poida manter inalterable no tempo e desa maneira se transmita.

1.4 A Sinatura Electrónica

Unha vez que xa se conta coa estada procesal para: (i) recoñecer o mesmo valor probatorio a un documento electrónico que un tradicional, (ii) a existencia de regras claras para atribuír ás partes as comunicacións que se intercambien a través de medios electrónicos, (iii) que as mesmas poidan quedar obrigadas en virtude de tales comunicacións, soamente quedará por explorar un pouco, os antecedentes da sinatura electrónica, sendo un instrumento que denota a autoría de determinadas condutas xurídicas, para a plena procedencia do XL, que non é outra cousa que a utilización procesal dos medios electrónicos, con plena seguridade xurídica, optimizando o prazo de desafogo dun procedemento convencional e permitindo por iso, que a impartición de xustiza sexa máis expedita e por tanto, denote maior xustiza, por ese simple feito.

¹⁴ ROCCO, Ugo, *Teoría General del Proceso Civil*, Páxs. 426 – 428.

¹⁵ PALLARES, Eduardo, *Diccionario de Derecho Procesal Civil*, Páx. 588.

Antes de mencionar algunhas definicións que existen sobre a sinatura electrónica, comecemos por dicir que dentro da doutrina internacional, polo menos existe unha clara diferenza entre dous conceptos: a sinatura electrónica e a sinatura electrónica avanzada.

Pola primeira entendemos “aos datos en forma electrónica consignados nunha mensaxe de datos, ou achegados ou loxicamente asociados ao mesmo, que poden ser empregados para identificar e/ou vincular ao asinante en relación coa mensaxe de datos, en forma equivalente á sinatura manuscrita.”¹⁶

Pola súa parte, á sinatura electrónica avanzada definímola como aquela “que permite a identificación do asinante e foi xerada baixo o seu exclusivo control, coñecida tamén como sinatura dixital, que vincula exclusivamente ao mesmo coa mensaxe de datos ao que se achega ou se asocia, o que permite que sexa detectable calquera modificación ulterior deste.”¹⁷

Das transcripcións anteriores, podemos doadamente advertir que as devanditas definicións se refiren ás contidas nos artigos 89 e 97 respectivamente, do Código de Comercio e que a súa diferenza básica, estriba na seguridade que implica a sinatura electrónica avanzada, posto que non só implica a vinculación da mensaxe de datos co seu autor, senón que tamén volve detectable calquera modificación posterior do mesmo.

Con estes elementos, xa estamos en posibilidade de entrar ao estudo das novas disposicións que sobre XL, entraron en vigor a partir do pasado 7 de agosto, en virtude da reforma á LFPCA.

2 Xeneralidades do Procedemento

Antes de abordar as xeneralidades do procedemento do XL, consideramos oportuno sinalar que o novo artigo 1A da LFPCA, contén diversas definicións de conceptos asociados co mesmo, dentro do que destacan os seguintes: Notificación de Recibo, Arquivo, Boletín e Expediente Electrónico, Clave de Acceso, Contraseñal, entre outros, sendo pola súa importancia que transcribiremos os que a continuación se indican:

“Sinatura Dixital: Medio gráfico de identificación no Sistema de Xustiza en Liña, consistente na dixitalización dunha sinatura autógrafa mediante un dispositivo electrónico, que é utilizada para recoñecer ao seu autor e expresar o seu consentimento.”

“Sinatura Electrónica Avanzada: Conxunto de datos consignados nunha mensaxe electrónica achegados ou loxicamente asociados ao mesmo que permita identificar ao seu autor mediante o Sistema de Xustiza en liña, e que produce os mesmos efectos xurídicos que a sinatura autógrafa. A sinatura electrónica permite actuar en Xuízo en Liña.”

Das definicións de Sinatura Dixital e Electrónica Avanzada que acabamos de transcribir, despréndese que o lexislador se aparta do contido dos artigos 89 e 97 do Código de Comercio, confundindo o seu contido, posto que identifica a Sinatura Electrónica Avanzada co que en realidade é simple Sinatura Electrónica. Máis adiante abordaremos este tema con maior atención.

A plataforma informática coa que opera o XL, denomínase SXL, entendido este como o “Sistema informático establecido polo Tribunal a efecto de rexistrar, controlar, procesar,

¹⁶ REYES KRAFT, Alejandro, Op. Cit., Páx. 164.

¹⁷ Ídem.



almacenar, difundir, transmitir, xestionar, administrar e notificar o procedemento contencioso administrativo que se substancie ante o Tribunal.”

Pola súa parte, o XL é definido como “Substanciación e resolución do xuízo contencioso administrativo federal en todas as súas etapas, así como dos procedementos previstos no artigo 58 desta Lei, a través do Sistema de Xustiza en Liña, mesmo nos casos en que sexa procedente a vía sumaria.”

Posteriormente nos novos artigos 58-A a 58-S descríbese detalladamente o XL, que pode quedar sintetizado para os efectos do presente nos termos seguintes:

2.1 Regulación

O xuízo contencioso administrativo federal promoverase, substanciarase e resolverase en liña, a través do SXL, sendo que en todo o non previsto, se aplicarán as demais disposicións que resulten aplicables da LFPCA

A elección de promover XL ou en forma tradicional, queda en beneficio do contribuínte, non da autoridade. Porén se non sinala expresamente a súa dirección de correo electrónico, tramitarase o Xuízo na vía tradicional.

O Expediente Electrónico do XL, incluírá todas as promocións, probas e outros anexos que presenten as partes, oficios, acordos, e resolucións tanto interlocutorias como definitivas, así como as demais actuacións que deriven da substanciación do xuízo, garantindo a súa seguridade, inalterabilidade, autenticidade, integridade e durabilidade.

No XL a Sinatura Electrónica Avanzada terá os mesmos efectos legais que a sinatura autógrafa e garantirá a integridade do documento, tendo o mesmo valor probatorio. Do anterior, despréndese que aínda e cando a descrición do concepto sinatura electrónica conteña a imprecisión que comentamos no apartado anterior, polo contido do artigo 58-F da LFPCA despréndese que si se trata dunha Sinatura Electrónica Avanzada, posto que non soamente identifica ao seu autor, senón que tamén garante a integridade do documento ao que se acompaña.

Prevese que para facer uso do SXL, a través do cal se tramita o XL, deberán observarse os lineamentos que, para tal efecto, expida o TFXFA e se require a utilización da Sinatura Electrónica Avanzada, Clave de Acceso e Contrásinal que este proporcionará, previa obtención do rexistro e autorización correspondentes, o cal implica o consentimento expreso de que o devandito Sistema rexistrará a data e hora na que se abran os Arquivos Electrónicos, que conteñan as constancias que integran o Expediente Electrónico, para os efectos legais establecidos neste ordenamento. É dicir, a data en que se practican as notificacións.

Ao respecto, é importante destacar que é bastante criticable que o lexislador deixou nunha normatividade secundaria, que nin sequera ten carácter de lei, os lineamentos de operación e do SXL.

Soamente, as partes, as persoas autorizadas e delegados terán acceso ao Expediente Electrónico, exclusivamente para a súa consulta, unha vez que teñan rexistrada a súa Clave de Acceso e Contrásinal. Os titulares dunha Sinatura Electrónica Avanzada, Clave de Acceso e Contrásinal serán responsables do seu uso, polo que o acceso ou recepción das notificacións, a consulta ao Expediente Electrónico e o envío de información mediante a utilización

de calquera dos devanditos instrumentos, seranlles atribuíbles e non admitirán proba en contrario, salvo que se demostren fallas do SXL.

Ao respecto, estamos fronte a unha disposición que en principio parecese unha presunción legal *juris et de jure*, que deixaría de admitir proba en contrario ao ser unha norma imperativa que exclúe calquera tipo de proba do feito, considerándoo verdadeiro aínda que non o sexa.¹⁸ Porén, posteriormente o legislador contemplou que si pode opoñerse proba en contra do SXL, polo que en realidade a imputación da utilización do SXL en contra dos usuarios do mesmo, é soamente unha presunción *juris tantum*, que consecuentemente admite proba en contrario.

O SXL emite a Notificación de Recibo Electrónico correspondente, sinalando a data e a hora, unha vez que se reciben vía electrónica as promocións entre as partes.

Se ben coa adopción deste sistema se consideran hábiles as 24 horas dos días en que se atopen abertas ao público as Oficinas das Salas do Tribunal, as promocións consideraranse, salvo proba en contrario, presentadas o día e hora que conste na Notificación de Recibo Electrónico que emita o SXL, no lugar onde o promovente teña o seu domicilio fiscal e, por recibidas, no lugar da sede da Sala Rexional á que corresponda coñecer do xuízo por razón de territorio. Ao establecerse unha dualidade de criterios de envío e recepción de arquivos e documentos por cuestións de fusos horarios, puidese existir confusión e inclusive caer no extremo de que unha promoción se teña por presentada nun día inhábil, é dicir, presentada o día hábil seguinte, ou ben, fóra dos prazos legais correspondentes, como o abordaremos máis adiante, o que implicaría a súa extemporaneidade, coa consecuencia procesal conducente.

Para ter certeza xurídica na substanciación do XL a través do SXL, estipúlase que calquera actuación neste será validada coas sinaturas electrónicas e dixitais dos Maxistrados e Secretarios de Acordos que dean fe segundo corresponda.

Respecto ás probas, queda establecido que os documentos ofrecidos como probas, incluído o expediente administrativo a que se refire o artigo 14, fracción V, da LFPCA deberán ser exhibidos de forma lexible a través do SXL.

Así, tratándose de documentos dixitais, deberase manifestar a súa natureza, especificando se a reprodución dixital corresponde a unha copia simple, unha copia certificada ou ao orixinal e tratándose desta última, se ten ou non sinatura autógrafa. Os particulares deberán facer esta manifestación baixo protesta de dicir verdade, a omisión da manifestación presume en prexuízo só do promovente, que o documento dixitalizado corresponde a unha copia simple.

As probas documentais que ofrezan e exhiban as partes terán o mesmo valor probatorio que a súa constancia física, sempre e cando se observen as disposicións da presente Lei e dos acordos normativos que emitan os órganos do Tribunal para asegurar a autenticidade da información, así como da súa transmisión, recepción, validación e notificación.

Ao respecto, e como se detallará máis adiante, a redacción do capítulo de probas do XL poderá traer algunhas confusións en canto ao valor probatorio das documentais achegadas, o problema cos documentos asinados dixitalmente e a regulación dos acordos normativos.

¹⁸ Cfr. ROCCO, Ugo, Op. Cit., Páx. 430.



Tamén queda previsto que tratándose de probas diversas ás documentais, os instrumentos nos que se faga constar a súa existencia, integraranse ao Expediente Electrónico debendo o Secretario de Acordos correspondente dixitalizar as constancias relativas, certificando o seu cotexo cos orixinais físicos e serán ofrecidos conxuntamente á demanda, para ser presentados á Sala que estea coñecendo do asunto, na mesma data na que se rexistre no SXL o seu ofrecemento por vía electrónica.

Atinadamente contéplase que ao estar dixitalizada toda a documentación, xa non será necesario que as partes exhiban copias para correr os traslados que a Lei establece, salvo que houbese terceiro interesado, en cuxo caso, o demandante deberá presentar a copia de traslado cos seus respectivos anexos. O anterior, obedece a que este terceiro interesado tamén terá a oportunidade de elixir acudir ao XL ou tramitalo pola vía tradicional, caso este último no que requirirá a copia que xa se comentou.

Tratándose de notificacións, efectuaranse a través do SXL, xa sexa que se trate das que se deban practicar de forma persoal, por correo certificado con notificación de recibo, ou por oficio, mediante a minuta electrónica elaborada polo actuario en que precise a actuación ou resolución a notificar e os seus anexos, validada pola súa sinatura electrónica avanzada.

O procedemento para a notificación, consiste en que o actuario envía á Dirección de Correo Electrónico da parte a notificar, un aviso informándolle que se ditou unha actuación ou resolución no Expediente Electrónico, a cal está dispoñible no SxL, o cal rexistra a data e hora do envío. Terase legalmente practicada a notificación, cando o SXL xere a Notificación de Recibo Electrónico onde conste a data e hora en que a parte notificada ingresou ao Expediente Electrónico, o que deberá suceder dentro do prazo de tres días hábiles seguintes á data de envío do aviso polo actuario á Dirección de Correo Electrónico da respectiva parte, posto que de non ocorrer o anterior, a notificación efectuarase mediante listaxe e por Boletín Procesal ao cuarto día hábil contado a partir da data de envío do Correo Electrónico, data en que se terá por legalmente notificado á parte que corresponda.

Todo parece indicar que a diminución no prazo de substanciación do XL que tanto promocionaron diversos funcionarios do TFXFA, como os lexisladores, soamente obedece a este punto. É dicir, os prazos para a presentación de demanda, a súa contestación, alegatos, etc., mantéñense inalterables no XL, como se se tratase do xuízo na vía tradicional, polo que a redución do prazo queda limitada ao tempo en que demoran os actuarios do TFXFA en levar a cabo as notificacións físicas ou a través do Servizo Postal Mexicano, as que deban facerse a través do devandito medio.

O emprazamento correspondente ás autoridades demandadas no XL, implica que deberon rexistrar na Secretaría Xeral de Acordos ou ante a Presidencia das Salas Rexionais, a Dirección de Correo Electrónico Institucional, e o seu domicilio oficial para o seu emprazamento electrónico, so pena, en caso de incumprimento, de que todas as notificacións se lles farán a través do Boletín Procesal, ata que se cumpra coa devandita formalidade. É dicir, existe un recoñecemento á rebeldía da autoridade, derivada da súa desobediencia e contravención a un deber que lle impón a LFPCA.¹⁹

Por outra parte, ao ser o XL en liña exclusivo das materias reguladas pola LFPCA, a presentación e trámite dos recursos de revisión e xuízos de amparo que se promovan contra

¹⁹ PALLARES, Eduardo, Op. Cit., páx. 605.

as actuacións e resolucións derivadas daquel, deberán facerse en forma tradicional, non sendo aplicable ningunha das súas disposicións.

Para remisión do expediente correspondente ao Xulgado de Distrito ou Tribunal Colexiado competente, o Secretario Xeral de Acordos do Tribunal, os Secretarios Adxuntos de Sección e os Secretarios de Acordos de Sala Superior e de Salas Rexionais segundo corresponda, deberán imprimir o arquivo do Expediente Electrónico e certificar as constancias do xuízo que deban ser remitidos, cando se impugnen resolucións dos xuízos correspondentes á súa mesa.

Sen prexuízo do anterior, naqueles casos en que así o solicite o Xulgado de Distrito ou o Tribunal Colexiado poderase remitir a información a través de medios electrónicos.

Como veremos en apartados posteriores, é desafortunada a redacción anterior da LFPCA, posto que pode chegar a implicar unha certificación deficiente que altere substancialmente o valor e alcance probatorio do documento en cuestión, á par que non se está motivando o uso de documentos dixitais, senón pola contra, se alenta a reticencia ao cambio.

Noutra orde de ideas, tratándose do caso que o TFXFA advirta que algunha persoa modificou, alterou, destruiu ou provocou a perda de información contida no SXL, tomaranse as medidas de protección necesarias, para evitar a devandita conduta ata que conclúa o xuízo, o cal se continuará tramitando a través dun Xuízo na vía tradicional, destacándose que se o responsable é usuario do mesmo, se cancelará a súa Sinatura Electrónica Avanzada, Clave e Contraseñal para ingresar, negándosele a posibilidade de volver promover xuízos en liña.

Adicionalmente, advírtese que sen demérito das responsabilidades penais respectivas, se impondrá ao autor do ilícito unha multa de trescentas a cincocentas veces o salario mínimo xeral vixente no Distrito Federal ao momento de cometer a infracción.

Finalmente, establécese que cando por caso fortuito, forza maior ou por fallas técnicas se interrompa o funcionamento do SXL, facendo imposible o cumprimento dos prazos establecidos na LFPCA, as partes deberán dar aviso á Sala correspondente, para que en caso de confirmarse a interrupción; a Sala faga constar esta situación mediante acordo no expediente electrónico e, considerando exclusivamente o tempo da interrupción, realizará o cómputo correspondente, para determinar se houbo ou non incumprimento dos prazos legais.

2.2 Carga da proba

Dentro de calquera procedemento xudicial ou xurisdicional, o concepto de carga da proba reviste unha importancia toral, posto que como di Becerra Bautista, “a doutrina acepta que a proba é unha carga, en canto que é unha actividade optativa para as partes, pero que se non a desenvolven sofren as consecuencias da súa inactividade procesal, que redundará na improcedencia, ben sexa da súa acción, ben sexa da excepción oposta”.²⁰

En abundancia, dentro do ámbito do Dereito Comparado, para Fernando Garrido Falla o incumprimento das partes en materia de ofrecemento de probas en tempo e forma legais, non debe estimarse violatorio da Constitución Española, ao afirmar que “a doutrina do Tribunal Constitucional ten reiteradamente sinalado que o dereito á utilización dos medios de proba pertinentes para a defensa, consagrado no artigo 24.2 da Constitución, cons-

²⁰ BECERRA BAUTISTA, José, *El Proceso Civil en México*, Páx. 85.



titúe un dereito de configuración legal, cuxo exercicio ten que someterse aos requisitos de tempo e forma dispostos polas leis procesais, de modo que cando a inadmisión ou o rexeitamento dos medios de proba sexa debido ao incumprimento por parte do interesado das devanditas esixencias legais, a resolución que así o acorde non poderá reputarse lesiva do artigo 24.2 da Constitución.”²¹

O anterior cobra grande importancia, se tomamos en consideración como di González Pérez que “Se a proba é a actividade que tende a convencer ao xuíz da existencia ou inexistencia dun dato procesal, a súa eficacia directiva virá determinada polo grao de convicción logrado polo xulgador.”²²

Non obstante que ubicándonos na teoría xeral do Dereito Administrativo, ao estar no procedemento xurisdiccional enfrontados os dereitos da Facenda pública e un contribuínte, se parte da base dunha presunción de validez dos actos da autoridade, que evidentemente parece romper o equilibrio procesal entre as partes.

Presunción que a dicir de Ernesto Eserverri, é “un Proceso lóxico conforme ao cal, acreditada a existencia dun feito –o chamado feito base-, se conclúe na confirmación doutro que normalmente lle acompaña –o feito presumido- sobre o que se proxectan determinados efectos xurídicos. Este proceso de dedución lóxica pode ser o resultado da especulación de quen aplica o Dereito, e en tal caso a presunción se cualifica de simple ou hominis, e pode tamén repentizarse no texto da norma xurídica, tratándose dunha presunción legal.”²³ Sendo esta última a que nos ocupa, posto que iso se desprende do contido do artigo 68 do Código Fiscal da Federación (CFF) e 42 da LFPCA ao dispoñer expresamente que os actos e resolucións das autoridades fiscais se presumirán legais. Porén, as devanditas autoridades deberán probar os feitos que motiven os actos ou resolucións cando o afectado os negue lisa e planamente, a menos, que a negativa implique a afirmación doutro feito, polo que a ruptura da equidade procesal poida ser que non transcenda ao fallo dos tribunais competentes, posto que se parte do principio de que a autoridade está actuando dentro do principio de legalidade administrativa.

Só baixo estes termos, se pode xustificar que o lexislador outorgase á autoridade tributaria tal beneficio, posto que como di Eusebio González “a presunción de legalidade dos actos administrativos en xeral, e dos tributarios en particular, cobra pleno sentido no suposto de que a Administración actúe de forma habitual dentro da legalidade. Só en tal suposto cabe outorgar á Administración semellante prerrogativa, sen contar coa pertinente declaración Xudicial.”²⁴

Pola súa parte, Alberto Sánchez Pichardo, ao referirse á legalidade dos actos de autoridade, sostén que “Un acto de autoridade que afecte as garantías individuais sen cinguirse ao marco legal, será un acto arbitrario, e se bien, de entrada todo acto administrativo ten ao seu favor a presunción de ser legal (co fin de dotar ao acto administrativo de efectividade e coercitividade, se é o caso) da análise e as causas dos motivos que o xeraron, así como do estudo do procedemento polo que naceu, pode chegarse a descubrir que o acto reclamado é inconstitucional no sentido de que a súa hipótese de procedencia non se contempla nin na Constitución xeral, nin en ningunha lei regulamentaria desta.”²⁵

21 GARRIDO FALLA, Fernando, *Tratado de Derecho Administrativo*, Vol. III, Páx. 217

22 GONZÁLEZ PÉREZ Jesús e VÁZQUEZ ALFARO José Luis, *Derecho Procesal Administrativo Federal*, Páx. 217.

23 ESEVERRI MARTÍNEZ, Ernesto, *Presunciones Legales y Derecho Tributario*, Páx. 7.

24 PÉREZ DE AYALA, José Luis e GONZÁLEZ Eusebio, *Derecho Tributario T. II*, Páx. 1136.

25 SÁNCHEZ PICHARDO, Alberto C., *Los Medios de Impugnación en materia Administrativa*, Páx. 668.

Unha vez feitas estas precisións, convén mencionar que os artigos 58-K e 58-Q da LFPCA, así como o 36 do ACORDO, en materia de probanzas, poden implicar deformacións ou trampas procesais, coa consecuente inseguridade xurídica que iso implica.

Pola importancia que reviste, transcribamos os artigos que adoecen do vicio apuntado:

“ARTIGO 58-K.- Os documentos que as partes ofrezan como proba, incluído o expediente administrativo a que se refire o artigo 14, fracción V, desta Lei, deberán exhibilos de forma lexible a través do Sistema de Xustiza en Liña do Tribunal.

Tratándose de documentos dixitais, deberase manifestar a natureza dos mesmos, especificando se a reprodución dixital corresponde a unha copia simple, unha copia certificada ou ao original e tratándose desta última, se ten ou non sinatura autógrafa. Os particulares deberán facer esta manifestación baixo protesta de dicir verdade, a omisión da manifestación presume en perxuízo só do promovente, que o documento dixitalizado corresponde a unha copia simple.

As probas documentais que ofrezan e exhiban as partes terán o mesmo valor probatorio que a súa constancia física, sempre e cando se observen as disposicións da presente Lei e dos acordos normativos que emitan os órganos do Tribunal para asegurar a autenticidade da información, así como da súa transmisión, recepción, validación e notificación.”

“ARTIGO 58-Q.- Para a presentación e trámite dos recursos de revisión e xuízos de amparo que se promovan contra as actuacións e resolucións derivadas do Xuízo en Liña, non será aplicable o disposto no presente Capítulo.

O Secretario Xeral de Acordos do Tribunal, os Secretarios Adxuntos de Sección e os Secretarios de Acordos de Sala Superior e de Salas Rexionais segundo corresponda, deberán imprimir o arquivo do Expediente Electrónico e certificar as constancias do xuízo que deban ser remitidos aos Xulgados de Distrito e Tribunais Colexiados de Circuito, cando se impugnen resolucións dos xuízos correspondentes á súa mesa.

Sen prexuízo do anterior, naqueles casos en que así o solicite o Xulgado de Distrito ou o Tribunal Colexiado poderase remitir a información a través de medios electrónicos.”

“Artigo 36.- Calquera Documento Electrónico ou dixitalizado, que obre no Expediente Electrónico ou sexa ofrecido polas partes no xuízo, deberá cumprir coas características de ser accesible, de doado manexo, inalterable e sen restricións de copiado do texto ou de calquera contido, impresión e consulta, así como as demais características precisadas no Anexo Único destes Lineamentos.”

Da transcripción dos artigos citados, despréndese que maila que o XL nace aproveitando os avances tecnolóxicos en materia de medios electrónicos, recoñecendo a equivalencia da sinatura autógrafa da electrónica en materia de promocións, descoñece para efectos de proba, aos documentos que calzan unha sinatura dixital, electrónica avanzada ou cadea dixital que os converte por ese feito como orixinais.

É claro o artigo 58-K ao dispoñer sobre a aceptación de documentos dixitais, que se deberá especificar “se a reprodución dixital corresponde a unha copia simple, unha copia certificada ou ao orixinal e tratándose desta última, se ten ou non sinatura autógrafa.” É dicir, deixou fóra aos documentos que contan cunha sinatura electrónica, dixital ou cadea dixital e que debesen valorarse como orixinais con sinatura autógrafa.



Ao respecto, o CFF nos seus artigos 17-C ao 17-J regulan desde 2004 as diversas operacións que se efectúan ante as autoridades fiscais, empregando medios electrónicos que ao conter unha sinatura electrónica avanzada, suple á sinatura autógrafa. Entre tantas, destácanse a realización por esta vía, operacións como pagamento de contribucións, solicitudes de devolución das mesmas, presentación de avisos á autoridade fiscal, así como a emisión de facturas polas actividades realizadas polos contribuíntes e mesmo, a propia autoridade queda facultada para asinar desta maneira os actos administrativos que deben notificarse aos contribuíntes.

Polo anterior, sendo tan amplo o espectro de documentación xerada por medios electrónicos, que soamente está amparada por unha sinatura electrónica avanzada, falar da súa representación física en orixinal, copia ou copia certificada, como o prescribe o artigo 58-K resulta totalmente irrelevante, e preocupante á vez o feito de deixar fóra aos documentos que só contemplan unha sinatura electrónica.

De acordo á deficiente redacción do dispositivo que comentamos, queda dubitado o valor probatorio de diversas instrumentais aportadas polas partes ao XL, xa que como mencionabamos anteriormente, para acreditar o monto pagado de impostos e dereitos ao erario público, as cantidades obxecto de devolución, múltiples avisos presentados ante as autoridades fiscais, formatos de importación e exportación de mercadorías, o monto facturado polo contribuínte aos seus clientes, faise a través dun documento dixital amparado por unha sinatura electrónica, o cal, ao parecer non queda incluído dentro dos documentos susceptibles de ser considerados como proba nun xuízo.

Noutra orde de ideas, non soamente existe o vicio por defecto do dispositivo que analizamos, posto que tamén o ten por exceso, como a continuación explicaremos.

Como xa analizamos, o artigo 58-K da LFPCA determina o tipo de probas que como documentos dixitais, se poden ofrecer no XL, destacándose que se tomará como orixinal, copia certificada ou copia simple, de acordo á declaración baixo protesta de dicir verdade realizada polo promovente, entendendo que se non a efectúa, terase ao documento dixitalizado corresponde a unha copia simple.

Se ben é de explorado dereito que existe o principio de bona fides semper prae sumitur nissi mala adesse probetur, o mesmo non debe ser utilizado nas normas probatorias dun xuízo, xa que como mencionamos anteriormente, é nesta etapa que se acreditan as accións e excepcións vertidas no xuízo, non debendo ser relevadas as partes da devandita obriga, xa que é unha carga procesal para as mesmas.

Neste sentido, está fóra de discusión que o valor probatorio dun documento orixinal ou en copia certificada, é moi diferente que a simple copia do mesmo documento. Trasladado o anterior ao documento dixital, é claro que nos termos do terceiro parágrafo do artigo 58-K que comentamos, o valor probatorio dos documentos dixitais será o mesmo que para a súa constancia física, é dicir, a dixitalización dun documento orixinal, terá o mesmo valor que o documento físico dese orixinal.

Polo anterior, se se deixa ás partes que a través dunha simple manifestación baixo protesta, describan a natureza dos soportes físicos dos documentos dixitais achegados como probas –orixinais, copias certificadas ou copias simples- córrese o risco de que diversas cuestións

que soamente se poden demostrar a través de documentación auténtica, acaben sendo acreditadas a través de simples copias, coa afectación que iso implica.

Se ben existe a posibilidade de que as partes no xuízo poidan obxectar a idoneidade dalgunha probanza ofrecida pola súa contraparte, a través do incidente correspondente, non é este o caso que se abordará no presente ensaio²⁶, senón o que a continuación se expón e que se deriva da aplicación do artigo 58-Q da LFPCA.

Unha vez concluído o XL, en caso que algunha das partes recorre a sentenza do TFXFA, xa sexa a través do amparo directo –entendido como “o medio de control da constitucionalidade dos actos e resolucións emitidos polas autoridades legislativas, administrativas ou xudiciais”-²⁷ ou recurso de revisión, segundo se trate de que o interpoña o contribuínte ou a autoridade, para ser resolto polo Tribunal Colexiado de Circuito en servizo, necesariamente se deberá tramitar na vía tradicional, ao non ter os órganos do Poder Xudicial da Federación instrumentado un procedemento similar ao SXL.

Para tales efectos, o Secretario Xeral de Acordos do TFXFA, os Secretarios Adxuntos de Sección e os Secretarios de Acordos de Sala Superior e de Salas Rexionais segundo corresponda, deberán imprimir o arquivo do Expediente Electrónico e certificar as constancias do xuízo que deban ser remitidos aos Xulgados de Distrito e Tribunais Colexiados de Circuito, cando se impugnen resolucións dos xuízos correspondentes á súa mesa.

Co anterior, poderá suceder que un documento dixital cuxo soporte físico fose copia simple, pero que o oferente manifestou no XL que contaba co seu orixinal, será certificado como orixinal por parte do funcionario do TFXFA e como tal, quede integrado no expediente que servirá para substanciar o amparo ou a revisión interpostas, onde o devandito sexa de paso, xa non existe oportunidade de achegar ou obxectar proba ningunha, xa que soamente poderá ser materia da lite, a sentenza da Sala correspondente do TFXFA.

É por iso que se tomamos en conta que en non poucos caso existe a falta de contestación de demanda por parte das autoridades administrativas -particularmente as que teñen o seu domicilio nun lugar diferente ao da competencia da Sala Rexional do TFXFA ante a cal se sustenta o XL-, poderemos advertir que as devanditas autoridades carecerán de oportunidade para poder obxectar a orixinalidade dun documento, o cal como dixemos, acabou sendo certificado ao termo da instancia do XL.

Así as cousas, vemos un claro exemplo onde a copia simple dun documento, pode acabar convertido na certificación dun documento orixinal na instancia do amparo ou recurso de revisión, coa inxustiza que iso implica. É claro que ao falar de cargas procesais, como ao inicio do presente apartado indicamos, necesariamente teremos que asumilas como obriga das partes, a cal tamén puidera ser a revisión das probanzas aportadas pola contraparte. Porén, se ben existe a preclusión como sanción á parte que desiste de aportar probas, a eventual conversión dun documento de copia a orixinal, quizais escape á devandita sanción.

²⁶ A posibilidade de interpoñer o incidente de falsidade de documentos a que se refire o artigo 36 da LFPCA, se ben pode dicirse que brinda certeza xurídica, ao ser un contrapeso á consideración de que polo simple feito de que a través dunha declaración das partes se lles asigne o carácter ás documentais ofrecidas, tamén pode acabar convertíndose nunha práctica dilatoria xeralizada que nos xuízos, ao obxectarse indiscriminadamente os documentos ofrecidos, o que implicará que se deba achegar o documento físico para certificación do Secretario correspondente, coa demora que iso implica e que se desvirtúa a finalidade e celeridade prometida do XL.

²⁷ Sánchez Pichardo, Alberto C., Op. Cit., Páx., 667.



Noutra orde de ideas, novamente consideramos desafortunada a redacción do terceiro párrafo do artigo que comentamos, xa que expresamente menciona que “Sen prexuízo do anterior, naqueles casos en que así o solicite o Xulgado de Distrito ou o Tribunal Colexiado poderase remitir a información a través de medios electrónicos.”

É dicir, malia que se esgrimiu como unha de tantas virtudes do XL, os beneficios en materia ecolóxica e de preservación do medio ambiente derivados do substancial aforro en papel ao perar baicamente con documentos dixitais e suprimirse por lóxica consecuencia a obriga de correr o traslado correspondente ás partes involucradas no xuízo –excepción feita do terceiro interesado- cando se chega á impugnación da sentenza que poña fin ao XL, atopámonos que se desdeña a virtude sinalada e se privilegia a impresión física do expediente administrativo, en lugar da súa remisión por medios electrónicos.

Somos da opinión que para ser congruentes cun dos leitmotiv da reforma procesal que introduciu a nosa lexislación ao SXL, debeu consignarse que no caso de que un contribuínte interpuxese un xuízo de amparo contra a sentenza que puxo fin ao XL, ou ben, no caso de que fose a autoridade demandada a que presentase o recurso de revisión en contra da mesma, en primeiro termo se enviaría o expediente electrónico ao Ad quem encargado da substanciación do medio de impugnación e soamente por excepción, se imprimirían os documentos dixitais e certificarían.

É abondo coñecido, que por un non sempre xustifico costume, os tribunais adoitan transcribir partes considerables das sentenzas que ante eles se someten a impugnación, para o cal, o seu persoal solicita os apoios electrónicos das sentenzas así impugnadas, para facilitar tal tarefa. Co anterior, se por razóns de evitar a mecanografía na trascrición de grandes partes das sentenzas, o A quem solicita o arquivo electrónico correspondente, por maioría de razón debora ter primacía o reenvío desta maneira, en lugar de privilexiar, como dixemos, o envío da impresión do expediente electrónico.

2.3 Prazos de presentación

Outro aspecto que poderá xerar confusión e mesmo desembocar en diversas cuestións de improcedencia ou sobresemento, é o relativo aos prazos de presentación das promocións.

Xa anticipamos que se ben os prazos de presentación de promocións do XL son os mesmos que para o sistema tradicional, a propia e especial natureza do SXL, ao carecer dunha oficina física, implica que as vinte e catro horas do día se consideren como hábiles para efectos da tramitación do XL que nos ocupa.

O anterior implica, que a diferenza do sistema tradicional onde se poden presentar as promocións dentro do horario regular da Sala Rexional do TFXFA de que se trate –xeralmente establecido entre as 8:30 e as 15:30 horas-²⁸ mediante o SXL as promocións pódense presentar (transmitir, tecnicamente falando) en calquera momento do día ou da noite, coa única limitante de que en caso de ser transmitidas no SXL en días inhábiles para o TFXFA, entenderanse presentadas ao día hábil seguinte.

Ata aquí, non existe inconveniente ou confusión ningunha. Todo o contrario, posto que o aproveitamento a cabalidade do potencial dos medios electrónicos, permite a presen-

²⁸ Segundo dispón o artigo 6 do Regulamento Interior do TFXFA.

tación de promocións sen o traslado a unha oficina física nun horario ampliado, coa optimización de recursos materiais e inmateriais como o codiciado tempo, que iso implica.

Porén, o segundo parágrafo do artigo 58 da LFPCA refire que “as promocións consideráranse, salvo proba en contrario, presentadas o día e hora que conste na Notificación de Recibo Electrónico que emita o Sistema de Xustiza en Liña do Tribunal, no lugar onde o promovente teña o seu domicilio fiscal e, por recibidas, no lugar da sede da Sala Rexional á que corresponda coñecer do xuízo por razón de territorio.”

É dicir, pode existir unha disparidade horaria entre o envío -acorde ao fuso horario do domicilio fiscal do promovente- e o recibo -segundo o fuso horario da Sala Rexional do TFXFA correspondente-.

En México a determinación das zonas horarios e os horarios estacionais corresponde ao Congreso da Unión.²⁹

Noutra orde de ideas, e de conformidade co acordo que publicou a Secretaría de Economía no DOF o día 4 de xuño do 2007, o Centro Nacional de Metroloxía, en exercicio das atribucións que lle confiere a Lei Federal sobre Metroloxía Normalización, así como o seu Regulamento, desenvolveu e materializou o Patrón de Escalas de Tempo como Patrón Nacional de Medición que rexerá no noso país. Esta escala de tempo UTC, a cal é a realización nacional da escala de Tempo Universal Coordinado, UTC, establece a hora oficial do día para os tres fusos horarios que aplican nos Estados Unidos Mexicanos: Tempo do Centro, Tempo do Pacífico e Tempo do Noroeste. As escalas de tempo para os tres fusos horarios nacionais relaciónanse co UTC da seguinte maneira:

Escala de Tempo do Centro = UTC(CNM) – N³⁰

Escala de Tempo do Pacífico = UTC(CNM) – (N+1)

Escala de Tempo do Noroeste = UTC(CNM) – (N+2)

As Entidades Federativas que quedan incluídas nas tres zonas de tempo Xa referidas, quedan nos seguintes termos: (i) Zona Noroeste; Baixa California, (ii) Zona Pacífico; Baixa California Sur, Chihuahua, Nayarit, Sinaloa e Sonora e (iii) Zona Centro; Coahuila, Oaxaca, Colima, Puebla, Chiapas, Querétaro, Distrito Federal, Quintana Roo, Durango, San Luis Potosí, Guanajuato, Tabasco, Guerrero, Tamaulipas, Hidalgo, Tlaxcala, Jalisco, Veracruz, Estado de México, Yucatán, Michoacán e Zacatecas.

O anterior, non é outra cousa que dicir que mentres na zona do centro son as 16:00 horas, equivale ás 15:00 horas para a zona do pacífico e ás 14:00 horas para a zona do Noroeste.

Adicionalmente, temos que de acordo cos artigos 32 e 33 da Lei Orgánica do TFXFA, o territorio nacional dividírase en rexións cos límites territoriais que se determinen no seu Regulamento Interior, e en cada rexión haberá o número de Salas que estableza o devandito regulamento, no que tamén se determinará entre outros, a súa sede e circunscrición territorial.

En tales termos, o Regulamento referido, no seu artigo 21 establece a división territorial do territorio nacional que adiantaremos nos termos seguintes:

²⁹ Artigo 4 da Lei do Sistema de Horario nos Estados Unidos Mexicanos publicada no DOF o 29 de decembro do 2001.

³⁰ Onde N é igual a 6 horas para o horario de inverno e a 5 horas para o horario de verán.



“Artigo 21.- Para os efectos do artigo 32 da Lei, o territorio nacional divídese nas rexións cos límites territoriais seguintes:

- I. Noroeste I, que comprende o Estado de Baixa California;
- II. Noroeste II, que comprende o Estado de Sonora;
- III. Noroeste III, que comprendos Estados de Baixa California Sur e Sinaloa;
- IV. Norte-Centro I, que comprende o Estado de Chihuahua;
- V. Norte-Centro II, que comprendos os Estados de Durango e Coahuila;
- VI. Noreste, que comprende o Estado de Nuevo León e os municipios de Nuevo Laredo, Guerrero, Mier, Miguel Alemán, Ciudad Camargo, Díaz Ordaz e Reynosa del Estado de Tamaulipas;
- VII. Occidente, que comprende os Estados de Colima, Jalisco e Nayarit;
- VIII. Centro I, que comprende os Estados de Zacatecas e Aguascalientes;
- IX. Centro II, que comprende os Estados de San Luis Potosí e Querétaro;
- X. Centro III, que comprende o Estado de Guanajuato;
- XI. Hidalgo-México, que comprende os Estados de Hidalgo e de México;
- XII. Oriente, que comprende os Estados de Tlaxcala e Puebla;
- XIII. Golfo, que comprende o Estado de Veracruz;
- XIV. Pacífico, que comprende o Estado de Guerrero;
- XV. Sureste, que comprende o Estado de Oaxaca;
- XVI. Peninsular, que comprende os Estados de Yucatán e Campeche;
- XVII. Metropolitanas, que comprenden o Distrito Federal e o Estado de Morelos;
- XVIII. Golfo-Norte, que comprende o Estado de Tamaulipas, con excepción dos municipios de Nuevo Laredo, Guerrero, Mier, Miguel Alemán, Ciudad Camargo, Díaz Ordaz e Reynosa, do propio Estado;
- XIX. Chiapas-Tabasco, que comprende os Estados de Chiapas e Tabasco;
- XX. Caribe, que comprende o Estado de Quintana Roo, e
- XXI. Pacífico-Centro, que comprende o Estado de Michoacán.”

Por lóxica consecuencia, despréndese que en non poucas ocasións o domicilio fiscal dos contribuíntes que como regra xeral se toma como elemento determinante da competencia territorial da Sala Rexional do TFXFA segundo a súa lei orgánica³¹, e o domicilio das autoridades, -polo xeral parte demandada no XL- se atopa en zonas de tempo diferentes, xerándose o problema práctico que a continuación se expoñerá:

Un contribuínte con domicilio fiscal na Cidade de México e que por consecuencia lle corresponde coñecer á Sala Rexional Metropolitana do TFXFA, -sita na cidade de México e que lle corresponda zona horaria do centro- interpón demanda de nulidade contra actos da Aduana de Ensenada, -cuxo domicilio se atopa no Estado de Baixa California, polo que a súa zona horaria é a do noroeste-. Co cal se aprecia que existe unha diferenza de 2 horas entre ambas as dúas rexións.

³¹ ARTIGO 34.- As Salas Rexionais coñecerán dous xuízos por razón de territorio, atendendo ao lugar onde se atope o domicilio fiscal do demandante.

Unha vez presentada a demanda a través do SXL, realízase a notificación correspondente á autoridade para que lle dea contestación dentro do prazo legal, é dicir 45 día hábiles contados a partir do seguinte a aquel en que produciu efectos a notificación respectiva. Para tal efecto, a autoridade demandada prepara a contestación correspondente, e envíaa a través do SXL o último día do seu prazo, un venres ás 23:50 horas –tempo local da zona noroeste- xerando o SXL a notificación de recibo –respecto o envío correspondente- ás 23:51 horas do mesmo venres, último día de prazo para a presentación da contestación de demanda.

Porén, para efectos da recepción da promoción por parte da Sala Rexional Metropolitana do TFXFA, a contestación de demanda en cuestión foi recibida o sábado ás 01:51 horas, o que implica que a contestación de demanda foi presentada de maneira extemporánea.

Lembremos que o texto do último parágrafo do artigo 58-O da LGPCA establece que para tomar en consideración o día e hora en que se presentan as promocións, se tomará en conta: “Notificación de Recibo Electrónico que emita o Sistema de Xustiza en Liña do Tribunal, no lugar onde o promovente teña o seu domicilio fiscal e, por recibidas, no lugar da sede da Sala Rexional á que corresponda coñecer do xuízo por razón de territorio. Tratándose dun día inhábil teranse por presentadas o día hábil seguinte.”

En abundancia, o propio ACORDO consigna no seu artigo 34 que o SXL funcionará de acordo á hora oficial mexicana, que inclúe os tres fusos horarios que cobren a República Mexicana, é dicir, representando as horas locais do noso país.

Co anterior, puidera darse o caso que se considere extemporánea a contestación de demanda interposta pola autoridade, se se toma en conta o horario de recepción, non obstante fose oportuna, se se toma en consideración o horario do seu envío.

Polo anterior, naqueles casos onde o domicilio das partes dun XL se atope en diferentes zonas horarias, poderá existir o problema que se exemplificou anteriormente, creando un estado de inseguridade xurídica totalmente indesexable e innecesario.

2.4 Normatividade xerada a partir do Xuízo en Liña

Coa incorporación do XL, o lexislador optou por permitir que fose o propio TFXFA o facultado para emitir os alineamentos para a operación do SXL, o que efectuou a través dos alineamentos técnicos e formais contidos no ACORDO.

Máis alá de pensar que pola importancia e transcendencia das implicacións dos mencionados alineamentos, os mesmos deben constar nunha lei formal e materialmente considerada, ao terse abordado como meras cuestións de orde técnica, deixan unha sombra de incerteza, que en nada aboa á certeza que debe imperar en todo xuízo.

Entrando en materia, a Xunta de Goberno e Administración do TFXFA, órgano que se arrostrou a facultade para emitir os alineamentos que nos ocupa, a través do ACORDO, consignou no anexo único do mesmo, as características mínimas que deberán reunir os documentos electrónicos que se empreguen dentro do SXL, xa sexa porque se ofrezan como probas, ou porque formen parte do Expediente Electrónico, dentro das que mencionaremos só a modo de exemplo:



“Os documentos dixitalizados ou escaneados deberán contar cunha resolución óptica en rangos de entre 100 e 600 dpi, coa posibilidade de axustar a resolución en caso necesario. Para iso recoméndase xerar a saída do documento dixitalizado ou escaneado en formato PDF a 200 dpi e 256 cores, preferentemente, ademais de contar coa opción de “só lectura” e permitir a selección do texto”

Da descrición das características técnicas anteriormente consignadas, pode xurdir como inquietude, o referente a ¿Que pasará se se ofrece como proba un documento dixitalizado cunha resolución óptica menor ou maior aos 100 e 600 dpi suxeridos? ou ben, ¿desbotarase as documentais que estean escaneadas sen contar coa opción “só lectura” ou que estean protexidas?, é dicir que non permitan a selección de texto”

Se been puidese parecer que as inquietudes anteriores son vaguidades, non debemos perder de vista que independentemente da forma tecnolóxica en que se exhiben as probanzas a un Tribunal, as mesmas son o soporte das accións ou excepcións das partes, razón pola cal deberán analizarse coa maior das prudencias e suxeitas a un escrupuloso rigor xurídico que debe estar máis alá de alineamentos administrativos expedidos por órganos de goberno dos impartidores de xustiza.

Sen pretender aferrarse á doutrina clásica e a conceptos de proba vertidos por Carnelutti ou Vivante, consideramos que pola transcendencia das mesmas, non pode quedar sequera a expectativa de crearse a falta de valor probatorio dun documento dixital, polo simple feito de que non se axustou a alineamentos administrativos que en nada se relacionan co fondo que pretende probarse, ou ben coa natureza mesma da probanza en si mesma considerada.

3 Alternativas de solución

Non pode eludirse o feito de que toda lexislación novidosa, por máis esmero que teña na súa creación, está suxeita a conter imprecisións ou deixar de contemplar algúns aspectos que en principio formaban parte do seu ámbito normativo.

Partindo da base anterior, é claro que a lexislación que crea ao innovador XL e particularmente todo o concepto de SXL ao ser totalmente novidosa na materia, onde a tecnoloxía de seu implica constantes cambios, non está exenta de imprecisións ou contén imprecisións que violentan principios do status quo procesal.

En primeiro termo, respecto ao concepto de carga da proba, somos da opinión que deben adicionarse expresamente os documentos que contén coa sinatura electrónica avanzada ou selo dixital en substitución da autógrafa e respecto dos cales a lei confire o mesmo valor probatorio que os orixinais asinados de maneira autógrafa, polo cal é intrascendente que o seu soporte físico sexa orixinal ou copia.

O anterior, independentemente de que calquera elemento probatorio debe ser admitido en xuízo. Cada vez é máis frecuente a existencia deste tipo de documentos, que ao conter un selo dixital orixinado de maneira electrónica, non debe acudir ás regras aplicables en canto ao valor probatorio de documentos impresos, senón á regulación específica prevista no artigo 210-A do Código Federal de Procedementos Cívís, conforme ao cal debe atenderse preponderantemente á fiabilidade do método en que fose xerada, comunicada, recibida ou arquivada tal como xa o declarou na xurisprudencia 2a./J. 24/2008 desde 2008,

a Segunda Sala da Suprema Corte de Xustiza da Nación na respectiva con título “DECLARACIÓN PRESENTADA A TRAVÉS DE MEDIOS ELECTRÓNICOS E NOTIFICACIÓN DE RECIBO CON SELO DIXITAL. A CONSTANCIA IMPRESA OU A SÚA COPIA SIMPLE SON APTAS PARA ACREDITAR A APLICACIÓN DOS PRECEPTOS LEGAIS EN QUE AQUELA SE SUSTENTOU.”³²

En segundo termo, respecto á posibilidade de que baixo certas circunstancias documentais con soporte físico de copia acaben rematando certificadas como orixinais, nunha etapa procesal onde as partes carecen xa de posibilidade xurídica de desvirtuar a devandita situación, somos da opinión que se pode evitar, abondando que previo ou ao momento de presentar as probanzas respectivas a través do SXL, se certifiquen con algún funcionario do TFXFA.

Se ben é certo este procedemento puidese facer un pouco pesada a tramitación on-line do XL e ata facerlle perder un pouco o seu “glamour electrónico” e de celeridade, con toda seguridade as gañancias en certeza xurídica xustificáranos, con independencia que nos casos que algunha parte interpuxese o incidente de falsidade de documentos en contra da outra, coa súa substanciación existirían maiores demoras e trámites adicionais.

Por outra parte, respecto do problema dos fusos horarios en canto o envío e recepción de documentos electrónicos, abondaría con que a LFPCA soamente se limitase a manter un dos criterios –envío ou recepción- para resolver a posible dualidade que apuntamos, decantándonos pola opción da hora de recepción por parte da Sala Rexional do TFXFA como a que se considerara definitiva en canto á idoneidade da data de presentación das promocións ante o SXF.

Estamos no entendido que non aboa para a solución ao problema que o feito de que o artigo 34 do ACORDO estableza expresamente que: “O Sistema funcionará de acordo á hora oficial mexicana, que inclúe os tres fusos horarios que cobren a República Mexicana, é dicir, representando as horas locais do noso país, e asentará a data e hora en todos as notificacións de recibo de Documentos Electrónicos que se reciban e envíen a través do Sistema, mesmos que corresponderán ás do domicilio da Sala destinataria da promoción de que se trate” posto que como xa o anticipamos, o ACORDO é unha simple disposición emanada dun órgano de goberno do TFXFA, que de maneira ningunha se pode considerar como apta para ter preeminencia sobre a LFPCA que contén a diverxencia que anotamos, polo que o feito de que unha disposición administrativa refira a que só se considera o concepto de recepción por parte da Sala do TFXFA é insuficiente.

Por último, e precisamente respecto da validez legal do ACORDO respecto dalgúns factores fundamentais de regulación da proba pericial, inclinámonos a considerar que deberá ser a lei e non un acordo administrativo secundario, quen determine con toda precisión, os efectos derivados do ofrecemento e exhibición dunha probanza sen cumprir os requisitos de procedencia correspondentes, así como fixar os mesmos.

Bibliografía

- Albiñana García-Quintana, José, *Sistema Tributario Español y Comparado*, 2ª Edición, Editorial Tecnos, Madrid 1992
- Becerra Bautista, José, *El Proceso Civil en México*, 10ª Edición, Editorial Porrúa, México, 1982.

³² Novena Época, Rexistro No. 170349, Instancia: Segunda Sala, Fonte: *Semanario Judicial da Federación y su Gaceta*, XXVII, Febreiro de 2008, Páxina: 530.



- Cervantes Ahumada, Raúl, *Títulos y Operaciones de Crédito*, Librería de Manuel Porrúa, 1ª Ed., México, 1956.
- Eseverri Martínez, Ernesto, *Presunciones Legales y Derecho Tributario*, Instituto de Estudios Fiscales Marcial Pons, 1ª Ed., Madrid, 1995.
- Garrido Falla, Fernando, *Tratado de Derecho Administrativo*, Vol. III La Justicia Administrativa, Editorial Tecnos, Madrid, 2002
- González Pérez, Jesús e Vázquez Alfaro, José Luis, *Derecho Procesal Administrativo Federal*, Editorial Porrúa, 1ª Ed. México, 2007.
- Gutiérrez y González, Ernesto, *Derecho de las Obligaciones*, Editorial Cajica, 2ª Edición, Puebla 1965.
- Pallares, Eduardo. *Diccionario de Derecho Procesal Civil*, Editorial Porrúa, 3ª Edición, México 1960.
- Pérez de Ayala, José Luis e González Eusebio, *Derecho Tributario* T. II, Plaza Universitaria Ediciones, 1ª Edición, Salamanca 1994.
- Reyes Krafft, Alfredo Alejandro, *La Firma Electrónica y las Entidades de Certificación*, Editorial Porrúa, 1ª Ed., México, 2003.
- Rocco, Ugo, *Teoría General del Proceso Civil*, Traducción Felipe de J. Tena, Editorial Porrúa, 1ª Edición, México, 1959.
- Sánchez Pichardo, Alberto C., *Los Medios de Impugnación en materia Administrativa*, Editorial Porrúa, 5ª Ed., México 2004.